

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО, КРИМІНОЛОГІЯ, КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО. КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС, КРИМІНАЛІСТИКА ТА СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА

УДК 343.132

*Басиста Ірина Володимирівна,
доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри кримінально-правових дисциплін
та оперативно-розшукової діяльності
факультету №3 (м. Івано-Франківськ),
Національної академії внутрішніх справ,
підполковник міліції*

ПРАВОВІ ПОГЛЯДИ ІВАНА ФРАНКА: ОКРЕМІ ГРАНІ

Незважаючи на те, що більшість граней творчості Івана Франка зазнали пильних досліджень цілої когорти науковців, однак існують і такі «закутки» його літературного доробку, які нам мало відомі. Як на мене, то правознавчі ідеї і погляди Івана Франка належать саме до них. У запропонованій статті, на підставі аналізу опублікованих праць Івана Франка, а також окремих дискурсів у його творчості, зроблено спробу розкрити нові грані творчості Каменяра, зокрема його погляди на тогочасну правову систему в цілому, аспекти кримінального провадження та цивілістики, судочинства та деякі їх «разючі» прояви.

Ключові слова: поневолення, людська рівність, судовий процес, норма закону, підсудні, оподаткування, злочин, кара, докази, тюрма, ув'язнення, державний механізм.

Постановка проблеми. Іван Франко завжди був, є і залишиться непересічною особистістю, літературним генієм, борцем за незалежність нашої держави та за дотримання прав усіх її громадян.

Його літературному доробкові щиро заздять інші митці та цілі нації, а перед розмаїтістю праць, духом і силою Франкового слова ми низько схиляємося.

У літературній спадщині Каменяра чимало творів, пронизаних ідеями негайних змін, удосконалення досудового розслідування та судового розгляду, «полегшення податкового ярма» тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Академік Василь Тимофійович Нор резонно відзначив, що Іван Франко написав чимало праць, присвячених саме питанням аналізу і критики діяльності суддів, засад організації судочинства та його здійснення тогочасними судами. Його критично-наукова робота знайшла своє відображення не тільки в наукових працях, а, що найцікавіше, у художніх творах, де він образно описав і розкрив усі недоліки тогочасного судочинства. Серед творів мислителя, які присвячені даній тематиці, можна назвати такі, як : «Перехресні стежки», «На суді», «Терен у носі», «Моральні типи», «Рябина», «Для домашнього огнища», «До світла», «Мій злочин», «Основи суспільності», «Принципи і безпринципність», «Смерть убійці», «Оповідання про розбійника Флавіана» та інші.

Не зважаючи на велику кількість напрацювань І. Франка щодо даної тематики, є дивною ситуація, що ці погляди мислителя залишались поза увагою франкознавців. Лише деякі невеликі як за обсягом, так і за змістом спроби зроблені ще в середині минулого

століття, а саме Ольгою Скакун, Володимиром Сокуреном, однак така обмежена кількість інформації не в змозі повною мірою розкрити усю глибину думки мислителя з цієї проблематики. Названі автори в своїх працях лише констатували наявність таких напрацювань І. Франка, не вдаючись до їх безпосереднього дослідження. Можна виділити найновіші розвідки, проведені молодими науковцями, зокрема Н. Тодчук, О. Луцишин, А. Швець, І. Лучук. Однак тематика їх доробків спрямована на розкриття особливостей побудови кримінальних сюжетів й дослідження психології злочинців у творчості І. Франка [2, с. 3-4].

Постановка завдання. Метою статті є дослідження поглядів І. Франка, які дозволять уникнути «правових атаків» сучасними законодавцями, науковцями та практикуючими юристами.

Виклад основного матеріалу дослідження. Власне кажучи, саме В.Т. Нор вперше у нашій державі низкою своїх наукових публікацій «зробив прорив» на даному поприщі, досить детально провівши аналіз поглядів І. Франка на те, якими були і повинні бути основні принципи побудови і функціонування суду і судочинства. Крім того, В.Т. Нор відзначає, що І. Франко прагнув донести до усього загалу розуміння того, що від природи усі без будь-якого винятку є рівними і вільними, незалежно від економічного чинника. І тільки у подоланні економічної нерівності він вбачає можливість реального забезпечення обіцяної законом рівності усіх перед законом і судом [2, с. 11].

При цьому, у своїй поезії Франко не розрізняє російського та польського поневолення України, але в наукових студіях висвітлює різницю між ними. Саме ці його екскурси в нашу історію мали б служити відновленій Українській державі в її зарубіжній політиці, щоб не діяла вона наосліп, добираючи собі партнерів за принципом: хто більший, той важливіший, щоб не піддавалася ілюзіям, що стратегічне партнерство України і Росії та України і Польщі – тотожні поняття [3, с. 11].

Д.В. Павличко, провівши глибоке дослідження творчості Каменяра, відзначає про те, що Франко підкреслював різницю між польським та російським гнобленням України та вважав, що «московська плетя» була так само дошкульна, як польська нагайка, та тільки гнала українську націю не на шлях поступу і цивілізації, а в безодню темноти і застою [3, с. 13].

Франкова думка про те, що братні взаємини між українцями та поляками можуть встановитися тільки тоді, коли польська сторона будуватиме власну державу у власних етнографічних кордонах, виявилася пророчою. Сучасна польська політична еліта, хоч не від Франка, а від видатних поляків ХХ ст. Єжи Гедройця, Збігнева Бжезинського та Кароля Войтили прийняла ту ж таки його ідею, – відреклась від західноукраїнських земель і Львова. Цим самим польська держава зміцнила свої позиції на східних кордонах. Сьогодні політична мудрість українців і поляків полягає в тому, щоб не «відрубно», а разом використовувати свої спільні сили, здатні змінювати політичний клімат Європи на користь обом народам, незважаючи на те, що роз'єднувало їх у минулому [3, с. 14]. І саме на сьогоднішній день наша українська спільнота має змогу запозичувати від таких прогресивних європейських сусідів позитивні надбання у найрізноманітніших галузях, юриспруденції в тому числі.

Але у роздумах І. Франка присутня критика і до тогочасних робіт деяких «ідейників» [4, с. 125-147]. Так він, дискутуючи над статтею в «Правді», відзначає дослідник М.Ф. Нечиталюк, автор якої доказував, що література українська має бути

самостійною від «московської», констатує, що автор аналізованої ним статті «змішав» літературу з державою, її урядом та жандармами [5, с. 120].

Повна незалежність України, її політична самостійність щодо Росії – це те, в що Франко вірить, що обдумує і ненастанно пропагує як ідейний провідник українського народу. Він не підтримує ані автономії, ні федералізму, але мріє про рівність кожної людської одиниці, забезпечення її людських прав [3, с. 18].

Людська рівність у всіх сферах життя – основна ідея багатьох творів Каменяра. В.Т. Нор у даному руслі резонно підкреслює, що розуміючи той факт, що у тогочасному суспільстві рівність в цілому, а також усіх перед законом і судом, зокрема, могла бути виключно на папері, І. Франко описує і порівнює випадки, коли до суду звертаються за захистом заможні верстви, а коли прості селяни, але чомусь у житті вони не є рівними у своїх правах, та й покарання для них диференційоване. Із властивою йому емоційною силою І.Франко вказує на кричущі парадокси навколишнього життя та намагається знайти хоча якісь проблески раціональності [2, с. 11].

На ілюстрацію таких «тогочасних» парадоксальних речей, які, на жаль, залишили «деякі сліди» у нашому сучасному житті, можна навести уривки із низки тематичних статей, творів та дописів І.Франка.

Щоб «гідно» пригнітити тих інакодумців, хто пропагував і хоч якось відстоював рівноправність, вартіві державного механізму вишукували найрізноманітніші форми та методи. У «Критичних письмах о галицькій інтелігенції» мислитель відзначає: «Що ж так воно дієся не тільки на заході Європи, але й у нас, того доказом служить один цікавий случай в нашій літературі, котрий тутка наведу і без котрого характеристика галицького письменства до 1848 р. була б неповна. 1837 року в Будапешті вийшла невеличка малоруська книжечка під назвою «Русалка Дністровая». Були в ній напечатані пісні народні, дві-три статі прозою і 20 карток оригінальних поетичних творів. Видавці тої книжечки, молоді семінаристи, – казав би-сь люди зовсім супокійні та благонамірені; в самій книжечці нема ні ясних ідей, ні смілих намогів революційних, ні навіть ярих образів або виразних згадок про жите народа. Ну, сказати одним словом, книжечка ніяким світом, щоб того... небезпечна або що. Так ні, – не туди пішло! Ще до її виходу на світ видавці потерпіли формальне гоненіє від поліції і від консисторії. Але по її виході почалася правдива трагікомедія, котрої кінець був такий, що книжку (більшу часть накладу, привезеного з Угор) забрано і уміщено в місті темнім і прохладнім, – в пивниці консисторській, де лежить і досі, – а видавців по висвяченю розіпхало по самих мізерних адміністраціях, здалека від людей образованих та мислячих [6, с. 74, 89-90, 93].

Але ж Каменяр був ідейним оптимістом, із вірою дивився у майбутнє, не дивлячись на те, що вважав його не таким близьким. У власних роздумах «Чи вертатись нам назад до народу?» І. Франко відзначив: «Правда, послідніми часами вихапувалися голоси – переважно з-посеред молодого покоління – звіщаючі, що вже й для галицько-руської інтелігенції настає пора критичного розгляду власних поступків; але голоси ті були надто ще єдиничні; серед загальної задавленої глуші видались надто острими і різкими, і непривична інтелігенція поквапилась затикати собі вуха перед ними, або, що більше, подати руку поліції і жандармам для придавлення непрошених і немилих голосів» [7, с. 140].

Звертаючись до тематики правосуддя, В.Т. Нор констатує, що на думку І. Франка, воно повинно здійснюватись в єдиному процесуальному порядку щодо усіх громадян. Жодна особа не може бути звільнена від будь-яких встановлених законом процесуальних

обов'язків або навпаки, бути наділеною будь-якими додатковими процесуальними правами. Усі ці порушення доволі образно знайшли своє відображення у ряді праць мислителя. Згідно з тогочасним законодавством, певним вимогам мало відповідати також проведення дізнання і слідства. Зокрема, під час досудового розслідування кримінальної справи повинна була виявлятися повага до честі і стану обвинуваченого. Однак і ця норма закону масово порушувалась не тільки поліційними органами й органами прокуратури, але й суддями. Особливо яскраво це виражалось у ставленні суду до підсудних, які походили з нижчих соціальних верств, на яких судді без будь-якої перестороги дозволяли собі кричати і залякувати. Тогочасне забюрократизоване судочинство не вважало селян і робітників за повноправних членів суспільства, а тому й не визнавало за ними будь-яких прав, не говорячи вже про наявність у них якоїсь гідності. І. Франко, як поборник соціальної справедливості, не бажав миритись із існуючим становищем пригнобленої верстви населення, яка беззастережно сприймала таке ставлення до себе як належне, вважаючи його природним станом речей. Намагаючись зламати дану хибну думку, І. Франко прагнув нагадати цій знедоленій верстві, що вони є нація, яка має свою гідність [2, с. 11-12].

На ілюстрацію таких поглядів І. Франка слід процитувати наведений ним аналіз одного із відомих тогочасних судових процесів, де критика Каменяра є особливо гострою, а резюмуючим є питання: «Чи ми хоч тепер прокинемось?»: «Мов важка сонна змора перевалив понад нами 34-дневий процес «Ольги Грабар і товаришів» о головну зраду. Прямий наслідок душного, спертого воздуха, серед котрого ми живемо, – процес той показав нам з усіх боків тільки поганих, гидких і сумних образів, що повинен би до глибини потрясти всі чуття і мисли наших проводирів і наших партій, повинен би показати їм досадно всю хибність тих доріг, котрими йшли доси, а навести їх на нові дороги.

Ми не будемо говорити о тім процесі, котрим усі газети певне вже кожному з наших читачів аж до переситу натуркали вуха. З того ще не виходить, щоб газети сказали о нім усе, що можна і слід би сказати. Газети краєві, обсуджуючи процес, мусіли бути вже з конечности односторонніми, т.е. розбирати тільки хиби самих підсудних, не розбираючи хиб сторони судячої і не згадуючи навіть о них і словом. Газети ж заграничні, особливо в Росії і Німеччині, хоч і могли розбирати й похибки судів, і властей галицьких, які в тім процесі показалися, то однак ж робили се або без знання діла та встанов австрійських, та й ще з цілею оправдати підсудних, або крутили діло по своїй волі, бачучи на злучайну політику своїх держав зглядом Австрії.

Зато тим основніше розібрано вину і похибки підсудних, і треба признати, що з малими виїмками суд газет і своїх і чужих випав для них некорисно. Та й справді, дивно би було, якби випав інакше. Казали міряти себе мірою провідників народних, а самі не доросли не то до міри провідників, людей політичних, але навіть до міри просто чесних і характерних людей. Їх політика – опозиція для опозиції, без згляду на те, чи вона корисна рідному народови, чи ведеться чесними і справедливими способами. «Наші газети – опозиційні, а в опозиційних газетах усе малюється противника начорно, хоч би він був і зовсім білий» – така була суть опозиційної науки. Кілько важких і великих блудів породила тота наука в дотеперішніх політичних діланях галицьких русинів, се ми надіємся показати колись обширніше. Але минувший політичний процес найдосадніше виказав її нещирість і дурноту, коли самі провідники тої опозиції змушені були нераз признаватися, що підпирають її брехнями і пересадним чорненням противника. Правда,

противник той далеко не білий, – так що з того? Невже ж підлість обов'язує? І коли підлий противник, то й нам його поборювати підлими і нечесними способами?

А далі! Що ж се за люде, ті наші проводирі, котрі ставали в процесі? Газетники, котрі не вміли чи не сміли одверто перед судом висказати, якої ідеї боронять їх газети, щоб здобути прихильність то суд'ів присяжних, то трибуналу, то прокуратора, малювали себе то чорно-жовтими австрійськими патріотами, то рутенцями, не зазираючи поза границі своєї «тісної» вітчизни, то щирими прихильниками згоди з поляками. Немов той стародавній Протей, міняють вони свої форми, перекидаються то сюди то туди, боячись одного тільки, щоб борони боже хто не підозрівав, що у них є характер, є консеквенція! Може воно тим і усправедливляється, що наші коротковидячі добровільні поліціанти і безплатні прокуратори – польські і другі газетники та урядовики, так остро нападали на підсудних. Читаєш справоздання, коментарії, доноси, напади, реляції, і раз за разом говориш до себе: своя своїх не познаша! [8, с. 329-331].

Проводячи такий виправдано прискіпливий аналіз судового процесу, І. Франко веде також мову і про «неумістні і глупі питання голови присяглих», і про відсутність «гідності, такту, до твердої оборони прав особистих і народних», і про «гидкі факти доносів і шпінства, котрі показалися на процесі», і про «велику нещирість, не мудрість, не безкорисність» [8, с. 330-331].

У статті «Нечувана, безпримірна річ!» Іван Франко, висловлюючи своє обурення, відзначає дослідник його публіцистики М.Ф. Нечиталюк, ілюструє фактами нечуване здріство і самоуправство польських дідичів Конарських і місцевого судівництва [5, с. 206-207]. Якщо звернутися до оригіналу статті, то можна відстежити низку несуразних фактів у функціонуванні тогочасної судової системи, які, на жаль, певні свої прояви мають і за сучасних умов правосуддя, що підтверджується, як рішеннями Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних та кримінальних справ, так і рішеннями Європейського суду з прав людини.

Так, Іван Франко, опираючись на слова «одного львівського дописователя» відзначає, що «Звістний з руської інтерпеляції факт, що в повіті Лискім 219 моргів громадського лісу продано на ліцитації судовій за 60 крейцарів в.а., видався так неімовірним, що в першій хвилі уважано його за містифікацію або щонайменше за нечувану пересаду. Тим часом факт сей правдивий, а понеже щодо правдивості його нема вже ніякого сумніву, тож годится його виточити перед суд прилюдний, щоби тії, що суть в силі ще зло направити, почувлися до того обов'язку і тим спинили дальші і немилі наслідки.

З актів судових в Перемишли річ так представляється. Громада Ветлин в повіті Лискім видала процес наслідникам дідича Конарського о віддане ґрунтів рустикальних в тій же громаді. Процес випав для громади не користно, а засудом судовим з 30 червня 1876 року громада зістала засуджена на зворот коштів спору в квоті 143 зр. 75 кр. Дідичі Конарські, одержавши засуд користний, рішили не уступити ані на крок громаді і судово почали доходити своєї претензії о зворот коштів процесу. Наслідком сего нового процесу було судове заряджене екзекуції на 219 моргах ліса, котрі громада одержала яко еквівалент сервітутовий. Ліс той оцінено судово на 1324 зр. 44 кр. і розписано в Балигородскім суді повітовім ліцитацію, в котрій на третім речинци, дня 24 червня 1880 року цілу просторонь 219 моргів набули Конарські яко (кажучи язиком судово-ліцитаційним) «найвисше жертвуючи» за 60 крейцерів в.а.! Як дальше стверджують судові акти, «ухвала, приймаюча протокол ліцитаційний до відомости

суду, сталася вже правосильною». Вже тоє становит дивовижу, що діло таке могло удержатися так довго в тайні; це треба хіба приписати лиц недбальству громади і легковаженю вартости ліса в околицях, богатих в матеріал деревляний.

Але се ще не досить. Конарські, набувши 219 моргів ліса за 60 кр., узнали ще потрібним пошукувати дальші свої претензії на громаді. «Внаслідок одержання так малої ціни купна, – читаємо дальше в актах суду перемиского, – не лише висшенаведені кошти спору, але й опісля призначені кошти екекуційні в певних квотах з ціни купна ліса заспокоєними бути не могли і для того Конарські внесли на покритє всіх висшенаведених коштів спору і коштів екекуційних прошенє до суду о уділенє їм права заставу на записах державного довгу до громади Ветлин приналежних і о заставний опис решти ґрунтів тої громади». До сего прошеня суд в Перемишли вже прихилився!

Доси представив я лише сам хід діла. Що оно само собою становит «horrendum» (жахливо), нечуване доси в суспільности, судівництві, адміністрації, се так ясно, що всякий зрозуміє, хто лише коли-небудь чув що о лісі і его вартости, о праві і его органах, о процесі і его ціли. Ба, не можна собі уявити драстичнійшої критики аномальности нашого устрою. Що найсумнійше, то рівнодушність, з якою дотичні власти гляділи на весь хід справи» [9, с. 244-247].

Іван Франко, слушно кепкуючи над недолугими нормами «правodawців», відзначає про різне правове становище «імущих» та «неімущих» у всіх, без винятку, сферах буття. Автор цитує: «робітник, котрий нанявся до роботи при господарстві селськїм, обов'язаний ставитися до роботи в означенім часі. Але сам уплив часу, на який заключена була умова службова, не розв'язує ще відносин службових без попереднього вимовлення. Противно, умова мовчки зістає продовжена, если слуга, нанявшійся на рік, не вимовит служби на 6 неділь перед упливом служби, а нанявшійся на коротший час, не вимовит служби на 2 тижні перед упливом служби. В такім разі слуга мусит оставатися, чи хоче чи не хоче, ще другий рік, в взглядно другий такий протяг часу, на який первісно був нанявся». Франко цим аналізом доводить безправ'я «неімущих», більше того – констатує: «слуга обов'язаний єсть вступити на службу до того службодателя, у котрого находится его книжка службова, а що без тої книжки він не може бути прийнятий на жадну иншу службу, бо «кто приймає слугу без книжки службової, той буде караний так само, як той, кто приймає слугу, втікшого з служби», то єсть книжка службова єсть тим путем, котре приковує слугу до одного пана на так довгий час, як довго пану сподобаєсь его держати.

Службодатель має право коли-небудь, без виявлення причини, переглянути в присутності слуги і ще одного свідка скрині, куфри і всі переховки слуги (зарубника, гуртівника і т.д.), а се означає, що звичайно більша половина селян остає в таких відношеннях з двором, то, очевидна річ, що сей тихенький параграф дає дідичеві або його заступникови безвзглядну власть поліційну над цілим селом, над всім тим, що «слуги» мають, читають, говорять і думають».

Слуга обов'язаний сповнювати охїтно і докладно, після наказу службодателя не тільки ті услуги, до котрих виразно нанявся, але також і всякі інші услуги, які звичайно на слуг покладаються. Самовільне усуване від роботи уповноважнює службодателя не тільки віддалити слугу зі служби, але також наймити на его кошт кого іншого до виконання тої роботи – ну, і, як ми бачили, примусити слугу «оружієм і дрекольми». Слуга не міг ухилюватися від роботи в дні свят скасованих, ані в свята не его віросповідання. Навіть в неділі і свята урочисті свого віросповідання повинен слуга

виповнювати звичайні роботи домові, а також такі надзвичайні, котрих без небезпеченства відложити не можна. Службодатель має право заборонити слугі приймання відвідин від якихось осіб або ж і взагалі» [10, с. 263-265].

Пророче дивлячись у майбутнє, відзначає В.Т. Нор, І. Франко передбачав, що таке безправне становище більшості населення держави, а саме зрівняння його із «худобою» не може тривати довго. Тому він ще на порозі двадцятого століття передбачав, що нам відкривається вже «інша глава всесвітньої історії», коли ці маси будуть вести «боротьбу за рівність, боротьбу у стократ складнішу від усіх попередніх, боротьбу, яка врешті-решт принесе справдження всіх чесних людинолюбних змагань» [2, с. 12].

У дослідженні «Чого хоче Галицька робітницька громада?» Іван Франко погоджується із товаришами-поляками («що клопочуть о уладженню такої робітницької громади в Галичині і випустили невелику книжечку на польській мові, в котрій розказують, чого хоче Галицька робітницька громада») в тому, що існує нерівність, зокрема:

- «у ділах господарських (економічних) – купка людей багатих держить в руках мільйони бідних, які на них працюють та ледь виживають і платять найбільше податків, на їх гроші пани та багатирі держать війська, поліції та жандармів, щоби самих тих бідних держати в притиску, страсі і темноті. Бідність доводить людей до проступків, до зіпсуття, крадіжжі та вбійства, а пани карають їх за те, хоча самі нічого нічого не роблять, щоб не стало причини тих проступків – бідності. Хоча набагато тяжчі проступки багатірів залишаються безкарними;

- в ділах громадських (соціальних) і державних (політичних) – бідність одних і багатство других є головним джерелом усілякої кривди. Бідний не має жодних прав, на нінащо здалися йому й суди, прилюдні чи не прилюдні, справедливі чи несправедливі, – в судах усе не його правда, а хоть би могла бути і його правда, то тота правда для нього задорога...» [11, с. 159-161].

У мене виникає запитання: чи не простежуються паралелі такої сумної Франкової бувальщини із нашою сучасністю? Думається, що, на превеликий жаль, відповідь більшості із нас буде ствердною.

Радикальними є погляди І. Франка і на тогочасні способи, методи і розміри оподаткування. У своєму дописі «Здирання недоїмок» Іван Франко різко критикує ексекуційні способи збирання податків на селі, чим, як вірно відзначив дослідник його публіцистики – М.Ф. Нечиталюк, нанівець спростовує фальшиві заяви польської газети «Неділя» про «нове податкове улекшення» [5, с. 176]. Іван Франко глибоко аналізує податкові справи до вказаного «нового податкового улекшення» та відзначає про існування ексекуторів податкових, котрі щокварталу по 5-6 особин (потентатів – морально і матеріально збанкрутілі люди, без постійного заняття, а ждучих тільки з місяця на місяць на подібну оказію) їздили на села для «уловлення вселенной». Уряд податковий давав їм виказ залеглостей кожної громади і власть неограничену – секвеструвати (насилно привласнювати майно боржника) і «грабити» для стягнення тих залеглостей. Повномочія їх були великі, – відвічальність майже ніяка, тому ексекутор заїздив до війта, где зараз предклядано ему «со страхом і трепетом» табелю і дневник податковий, не забуваючи і о їді та напитках, і то найліпших, яких тільки можна було в селі дістати. Покріпивши сили, ексекутор брав з собою війта, присяжних, десятників і яка тільки була дрібніша власть в селі, лаштували драбинастий віз і рушали в процесії в село, від хати до хати «за грабежом». Такі порядки тривали довго,

однако міністерство фінансів ограничило компетенцію ексекуторів податкових. Поперед всего віднято збанкрутованим індивідуам і проблематичним екзистенціям (заявам) привілей бути ексекуторами, а зато створено посади «секвестора податкового», якому заборонено побирати ексекутне до своєї кишені і в довільній кількості та визначено квоти до сплати.

Нове податкове улекшення», крім зазначеного вище, полягало і в тому, «щоб ввести рівновагу до бюджету австрійського і усунути щорічний дефіцит, тому визначено стару дорогу – натискати шрубку податкову, доки тільки буде можна (коли податник по 14 днях не сплатит своєї залежності, приходив секвестрація на его движимість: її описують, таксують, переносять в місце урядове, відтак оголошують (в теорії в урядовій часописи) термін ліцитації і ліцитують (публічно продають)).

Аж ось дня 28 вересня 1883 року видало міністерство скарбу до ч. 24.266 нове розпоряджене, а на його підставі львівська дирекція скарбова своє розпоряджене, котрі містять в собі справді значне полекшене долі найбільшійших і з кожною ратою податковою залягаючих податників. Але, з другого боку, чи і річний додаток до податків державних титулом ексекуції, а виносячий 170% цілого податку, причинитися значно до добробиту і економного піднесення найбільшійших верств нашої людности, чи може противно, – се, здаєсь, також не єсть так надто велика загадка економічна, на котру трудно було б відповісти. Ми, розумієся, не сміємо тут дальше нічого говорити, але закінчимо своє оповідане словами найбільшій часті наших податників: «Дай боже витримати!» [12, с. 225-227].

Щодо деяких кримінально-виконавчих тогочасних положень, то В.Т. Нор звертає нашу увагу на подвижницькі переконання І.Франка, який підняв голос протесту проти тілесних катувань, які масово застосовувалися в тодішніх тюрмах, свавілля адміністрації тюрем та відсутності регламентування режиму утримання в тюрмах [2, с. 12-13]. Це була надто болюча для Каменяра тема, адже всі «прелесті» цієї системи він відчув особисто на собі. Так як «атипово» проводилися ревізії у соратників Івана Франка «на основі вислідів» яких поліція вперше заарештувала, серед інших, і Івана Франка у 1878 році, на що звертає нашу увагу дослідник Лука Луців [1, с.130-133]. Подальші затримання і арешти Івана Франка теж не мали ні логічних, ні юридичних підстав, звертає нашу увагу вище зазначений дослідник, для прикладу, оповідання «На дні» написав Франко в днях 17-20 червня в Коломиї. Дістався він туди, коли їхав до свого приятеля К. Геника в село Березів Нижній. Автор пише про це у своїх спогадах під заг. «Як це сталося» в першому томі київського 20-томника Франкових творів на ст. 415-418: «Взимку 1880 року, не маючи ніяких засобів, щоб жити у Львові, подався я на село, в Коломийський повіт, де мав одержати приватну лекцію. Під час подорожі до місця мого призначення задержали мене жандарми в містечку Яблонові, заарештували і відпровадили до Коломиї. Чому? Недалеко в Косові стався злочин: селянин стріляв у війта, правда, не вбив його, але все таки поранив. Селянин і його спільники були заарештовані, а що він заявив себе атеїстом, то негайно була посаджена в тюрму сестра засудженого разом зі мною в 1878 році Павлика, Ганна, яка також жила в Косові. А що я тепер саме випадково попав у повіт, хоч і до місцевости досить віддаленої від Косова, то для тих панів було зовсім природно уплутати мене в коломийську історію, хоч я не мав найменшого поняття про неї. І таким чином я мусив знову зазнати тримісячного слідчого арешту. Тільки тоді побачили ті панове, що я таки непричетний до справи. Президент коломийського суду прийшов особисто до мене в камеру сказати, що мене визнали зовсім не винним, і велів приставити мене до місця мого народження, бо я не був приналежний до повіту. Цей

транспорт по поліцейських арештах в Коломиї, Станиславові, Стрию і Дрогобичі належить до найтяжчих моментів в моєму життї. Вже до Дрогобича я приїхав із сильною гарячкою. Тут впаковано мене в яму, описану в моїй новелі «На дні», а відти ще того самого дня (через протекцію) послано пішки з поліціантом до Нагуєвич. По дорозі нас заскочив дощ і промочив до нитки. Я дістав сильну лихорадку, прожив тиждень дома в дуже прикрих обставинах, вернув до Коломиї, щоб удатися до Геника, прожив там страшний тиждень в готелі, написав повістку «На дні» і на останні гроші вислав її до Львова, опісля жив три дні трьома центами, найденими над Прутом на піску, а коли й тих не стало, я заперся в своїй кімнатці в готелю і лежав півтора дня в горячці й голоді, ждучи смерти, безсильний і знеохочений до життя. Тільки бідний готельний слуга приносив мені іноді декілька ложок супу. Леше через три дні надійшов знайомий, у якого я мав одержати лекцію» [1, с. 189-191].

«Всі Франкові твори з «тюремною тематикою» визначаються плястичністю вислову, поет малював своїм словом те, що пережив глибиною своєї душі, що відчув, як соціяльну несправедливість, як глум над людиною збоку суддів, керкермайстрів, капралів та нелюдських в'язничних сторожів»[1, с. 195].

Висновки. Завершуючи наш екскурс до правознавчих ідей і поглядів Івана Франка, хочеться навести слова його четвертого тюремного сонету, написаного 4 вересня 1889 року, який вважаю квінтесенцією уявлень Великого Каменяря про тогочасний каральний, несправедливий і жодним чином не правовий державний механізм:

Сиджу в тюрмі, мов в засідці стрілець,
Усякий звір поперед мене мчитьсья,
Не криється від мене, не боїтьсья,
Показує, в чому хто є мистець.
Лис – злодій тут, не скромник, не святець,
І вовк – не музикант, а просто вбивця,
Медвідь – дерун і лютий кровопивця,
Забув про жарти, бубон і танець.
Тут всяку видно наголо особу,
Мов, фрак роздівши й мундир урядовий,
Вони і людську скинули подобу.
Я в засідці дрібнії точу стріли
І напинаю лук свій, все готовий –
Ну, бачність, звірі! Не хиблю я ціли!

Список використаних джерел

1. Лука Луців. Іван Франко – борець за національну і соціяльну справедливість / Л. Луців. – Нью-Йорк – Джерзі Сіті: видавництво «Свобода». – 654 с.
2. Нор В. Т. Погляди Івана Франка на засади організації та функціонування суду і судочинства / В. Т. Нор // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2010. – №1. – С. 1-27.
3. Павличко Д. В. Іван Франко – будівничий української державності: есе / Д. В. Павличко. – 2-ге вид. – К.: Веселка, 2008. – 39 с.
4. Франко І. Література, єї завданє і найважливіші ціхи: збірник творів / упорядник Д. П. Лєсєв. – Нью-Йорк – Джерзі Сіті: видавництво «Поступ», 1989. – 354 с.
5. Нечиталюк М.Ф. Публіцистика Івана Франка (1875-1886 рр.): семінарій / М. Ф. Нечиталюк. – Львів: Видавництво Львівського університету, 1972. – 238 с.

6. Франко І. Критичні письма о галицькій інтелігенції / Іван Франко. Зібрання творів у п'ятдесяти томах. Література і мистецтво томи 26-43. Т. 26. Літературно-критичні праці (1876-1885). – К.: Вид.: Наукова думка, 1980 – 462 с.
7. Франко І. Чи вертатись нам назад до народу / Іван Франко. Зібрання творів у п'ятдесяти томах. Наукові праці томи 44-47. Том 45. Філософські праці. – К.: Вид. Наукова думка, 1986. – 574 с.
8. Франко І. Чи ми хоч тепер прокинемось?: збірник творів / упорядник Д.П. Лесів. – Нью-Йорк – Джерзі Сіті: видавництво «Поступ», 1989. – 354 с.
9. Франко І. Нечувана, безпримірна річ! / Іван Франко. Зібрання творів у п'ятдесяти томах. Наукові праці томи 44-47. Том 44. Книга 1. Економічні праці (1878-1887). – К.: Вид.: Наукова думка, 1984. – 694 с.
10. Франко І. «Дальші прояви «PRACY ORGANICZNEJ»1. Проект виділу кураєвого до уставу о слугах і зарібниках» / Іван Франко. Зібрання творів у п'ятдесяти томах. Наукові праці томи 44-47. Том 44. Книга 1. Економічні праці (1878-1887). – К.: Вид.: Наукова думка, 1984. – 694 с.
11. Франко І. Чого хоче Галицька робітницька громада / Іван Франко. Зібрання творів у п'ятдесяти томах. Наукові праці томи 44-47. Том 45. Філософські праці. – К.: Вид.: Наукова думка, 1986. – 574 с.
12. Франко І. Здирання недоїмок: збірник творів / упорядник Д.П. Лесів. – Нью-Йорк – Джерзі Сіті: видавництво «Поступ», 1989. – 354 с.

Басистая И. В. Правовые взгляды Ивана Франко: отдельные грани

Несмотря на то, что большинство граней творчества Ивана Франко потерпели пристальных исследований целой когорты ученых, однако существуют и такие «закоулки» его литературного наследия, которые нам мало известны. Как на меня, то правовые идеи и взгляды Ивана Франко относятся именно к ним. В предлагаемой статье, на основании анализа опубликованных трудов Ивана Франко, а также отдельных разведок в его творчество, предпринята попытка раскрыть новые грани творчества Каменяра, в частности его взгляды на тогдашнюю правовую систему в целом, аспекты уголовного производства и цивилистики, судопроизводства и некоторые их «поразительные» проявления.

Ключевые слова: порабощение, человеческое равенство, судебный процесс, норма закона, подсудимые, налогообложение, преступление, наказание, доказательства, тюрьма, заключение, государственный механизм.

Basysta I. V. Legal views of Ivan Franko: facets of individual

Despite the fact that most facets of creativity of Ivan Franko suffered staring Research whole cohort of scientists, however, there are those «nooks and crannies» of its literary heritage, which we know little. Like me, the legal ideas and views Franko refer specifically to them. In this article, based on an analysis of published works of Ivan Franko, as well as individual intelligence in his work, an attempt to reveal new facets of creativity Kamenyar, in particular his views on the then legal system in general, aspects of criminal procedure and civil law, court proceedings and some of their «striking» manifestation.

Key words: enslavement, human equality, judicial process, rule of law, the defendants, taxation, crime, punishment, evidence, jail, prison, state mechanism.

